

EEN OPGRAVING OP DE VARKENSMARKT TE HILVARENBEEK

Henk Stoepker, gem. archeoloog Tilburg

Op 17 en 20 oktober 1980 werd door de afdeling archeologie van de gemeente Tilburg in samenwerking met de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek een opgraving uitgevoerd op het parkeerterrein ten oosten van de kerk te Hilvarenbeek.

Op deze opgraving was aangedrongen door de Heemkundige Kring van Hilvarenbeek. Het opgravingsterrein was vrij gekomen door de sloop van enige 17e en 18e eeuwse huizen een tiental jaren geleden. Bij de herinrichting van de kom van Hilvarenbeek zal het terrein bebouwd worden. Archief-onderzoek uitgevoerd door leden van de Heemkundige Kring had aangetoond dat in de 16e eeuw 6 huizen waren gebouwd, direkt grenzend aan de oostelijke kerkhofmuur. Op de kadastrale kaart van 1828 staan nog twee panden getekend.

Het opgravingsterrein heeft een historisch gezien bijzonder interessante ligging. Het grenst direkt aan het kerkhof. De stichting van een kerk te Hilvarenbeek vòòr het jaar 1000 is aan te nemen, daar Hilvarenbeek een centrale rol heeft gespeeld in de middeleeuwse kerkgeschiedenis van Brabant. Aan de kerk was een kapittel verbonden. Hilvarenbeek was verder zetel van een dekenaat. De deken oefende controle uit op het reilen en zeilen van de west- en middenbrabantse parochies. Costelijk van het opgravingsterrein vloeiden twee beken, de Platte Beek en de Hilver ineen. In de spie tussen beide beken liggen Vrijthof, kerk en een deel van het centrum van Hilvarenbeek. Hoofdvraag was bij het onderzoek: tot hoever gaat de bewoning op deze plaats terug?

Het onderzoek van de afdeling archeologie van de gemeente Tilburg kon niet anders dan een beperkt onderzoek zijn, aangezien er nog steeds geen structuur bestaat die de Tilburgse archeologen zoveel armslag biedt in de omliggende gemeenten als op historische gronden nodig zou zijn. Ook de uitwerking van het onderzoek moest tussen de Tilburgse bedrijven door gebeuren, hetgeen de reden is dat een publikatie zo lang op zich liet wachten.

Aangezien het niet mogelijk was het gehele open gedeelte te onderzoeken, werden zo dicht mogelijk bij de kerk, op een plaats waar dat op praktische gronden (afwezigheid van leidingen en kabels, afwezigheid van bestrating) het beste was, twee sleuven getrokken. De sleuven vormden samen een L en waren 2.5 m diep. De ene sleuf was 4 m breed, de andere 2.5 m. Beide sleuven hadden een lengte van ca. 17 m. De sleuven werden getrokken tot op het gele zand. Sporen van oude huizen werden niet aangetroffen. Wat we vonden waren een aantal kuilen, een sloot en twee waterputten. In de kuilen en in de sloot werden scherven gevonden uit de 11e en 12e eeuw. Aangezien datgeen wat gegraven is altijd ouder is dan de vulling, kan aangenomen worden dat sloot en kuilen rond 1000 gegraven zijn. Huizen hebben toen op deze plek niet gestaan. Daarvoor was het waarschijnlijk te drassig. In het noordelijk gedeelte van de opgravingsput bevond zich een pakket zwarte vette, natte grond.

De waterrijkdom gaf aanleiding tot het graven van een waterput. Het bleek dat men zelfs twee putten op één plaats had gegraven. De oudste put was een pluggenput. Dat wil zeggen dat men de putwand had gemaakt van opgestapelde heideplaggen.

Op een later tijdstip heeft men dwars door deze plaatsenput een nieuwe put geslagen, bestaande uit een houten ton. In deze putten bevond zich een groot aantal vondsten, welke vondsten tot de pluggenput en welke tot de tonput behoren is moeilijk te zeggen. Door de vergraving zijn de vondsten vermengd. In het gehele complex bevinden zich enkele vondsten uit de 14e eeuw, waaronder een fraai kommetje dat vrijwel compleet was (afb.

De meeste vondsten uit de putten dateren uit de 15e en 16e eeuw, enkele uit de 17e en 18e eeuw. Tot de fraaie vondsten behoren een kameroot, een steelpan en een kommetje, alle uit de 16e eeuw. De steelpan kan ook 15e eeuws zijn. Deze putten en de daarin gedane vondsten kunnen in verband gebracht worden met een huis dat op deze plek of juist buiten de opgravingsput gestaan moet hebben. Opgemerkt dient te worden dat de bovengrond tot meer dan een meter verstoord was door sloopactiviteiten. Funderingen kunnen verdwenen zijn.

In de losse grond zijn vondsten gedaan die in tijd uiteenlopen van de 12e tot de 20e eeuw. Slechts één vrijwel compleet object werd hierbij gevonden: een achttiende eeuwse kookpot. Het totale aantal vondsten, gedaan tijdens twee dagen graven in Hilvarenbeek, bedraagt ca. 135. Dit is zeker geen slecht resultaat, terwijl er tevens meer duidelijkheid is verkregen over de bewoning op deze plaats. Tot + 1400 is hier een open plek geweest. Bedacht moet echter worden dat de opgraving niet meer dan een steekproef was. Hopelijk is er in de toekomst meer gelegenheid om in Hilvarenbeek onderzoek te verrichten.

RESULTATEN VAN ARCHEOLOGISCH TOEZICHT BIJ UITGRAVING ACHTER DE KERK

De resultaten zijn bevredigend. De voornaamste konstatering is dat bij de proefopgraving in 1982 precies het rijkste deel van het terrein aangesneden werd. Een zo volle afvalput als toen werd gevonden, zat in het thans openliggende gedeelte niet. Verrassend was wel de vondst van een kookpot uit de 11e of 12e eeuw, welke in een sloot onder de kultuurlaag gevonden werd. De pot wordt thans gereinigd. Naar het zich laat aanzien, is hij (nagenoeg) compleet. Verdere vondsten: olielampje in beerput aan noordzijde en scherven (w.o. geel glazuur, opgelegde versiering op witte scherf). Nieuw was ook de vondst van drie putten van een schorsmolen, waarin nog 'run' (gemalen eikeschors) aanwezig was. Ouder dan de achttiende eeuw zullen deze putten niet zijn. Mogelijk horen ze bij de nog bestaande schorsmolen (het museum).

In het westprofiel was een gedeelte van een muur te zien, waarschijnlijk de buitenzijde van een gebouw dat ongeveer ter plaatse van het kerkhof gelegen heeft. De muur liep in zuidelijke richting. Het baksteenformaat was 25 x 12.5 x 6 cm. en verwijst naar de 16e eeuw. Hij liep iets schuin weg in de putwand. De muur had een versnijding en was gemetseld met een trasraam. De muurdikte was naar schatting 65 cm. Het restant had een hoogte van circa 55 cm. Aan de buitenzijde lag wat puin. De muur stond op 50 cm zwarte grond (zwart zandig humeus, niet vet, met leembrokjes).

De konklusies van de eerder gedane proefopgraving zijn tot dusver bevestigd.